

a polgári iskolai oktatás tökéletesebbé tételéhez. Egyetlen kézimunka-tanár sem nélkülözheti.

Sz. L.

Magyar Művelődéstörténeti Kis-lexikon. Dr. Zsámbéki László középiskolai tanár, egyetemi tanársegéd összeállításában. Szeged 1937.

A történelmi órák régóta nélkülözött segédeszköze, mely tájékoztat minket a történelmi segédtudományok alapfogalmairól, tartalmazza a lényegesebb kútfők szakszerű ismertetését s a középkori latinság terminológiáját. Főleg a humán-tárgyak előtérbe lépése óta vált égetően szükségessé egy ilyen segéd-könyvnek a megjelenítése.

E mű szerzője nemcsak a magyar művelődéstörténeti kutatást könnyítette meg, hanem egyszersmind a történelemtanár iskolai tájékoztató munkáját is elősegítette.

Nincs olyan művelődéstörténeti vonatkozású kérdés, melyre kimerítő feleletet ne nyújtana a Kis-Lexikon.

(—)

Müller-Freienfels Richard: Kindheit und Jugend. Leipzig, 1937. 246 lap.

A szerző az előszóban megindokolja azt, hogy annyi gyermeklélektani kézikönyv után miért hozsájt egy újat utjára. E vallomásból kiderül, hogy könyve igen sok tekintetben különbözik az eddig megjelent gyermektanulmányoktól. A régi gyermeklélektanok legnagyobb része az emberi lelket, mint passzív mechanizmust értelmezte. M. műve ezekkel szemben igen fontos elvi különbségeket mutat. A mechanisztikus pszichológiai szemléletekkel ellentétben az emberi Én-t mint *aktív szerves egészet* fogja fel, mely *belső célratörékvés* alapján fejlődik. Mindig az egész életet tekinti s a lelkieken kívül a biológiai és szociális tényezőknek is nagy fontosságot tulajdonít. — Elméletének főbb alaptévi szempontjai: a fejlődést egységes, törvényszerű történésnek tekinti, hangsúlyozza a fejlődés állandóságát, mely nem zárja ki az egyes fejlődési szakaszok (fázisok) elkülöníthetőségét; az egyes szakaszok az előbbivel szemben nem metamorfózist, teljes átalakulást jelentenek, hanem „rétegeződést“. — Különböztet végül természeti hatások és kulturális hatások között, de óvakodik attól, hogy valamelyiknek a másik kárára nagyobb fontosságot tulajdonítson. Kiemeli az átöröklés fontosságát s rámutat arra, hogy a gyermek már bizonyos mértékben kialakult strukturával születik.

Tanulmánya kezdetén a gyermek kutatás rövid történeti áttekintését adja. A gyermeket a 19. század „fedezte fel.“ Az előbbi korok a gyermeket kiesinyített felnőttnak tekintették és so tekintetben féreismerték. Szerzőnk utal pl. a gyermekábrázolásokra, a gyermekruházatokra s arra a sajátos tényre, hogy igazi gyermekmeséskönyvek, vagy tankönyvek sokáig nem léteztek. A 19. század bár felfedezi a gyermeket, de romantizálja s ennek reakciójaképen a túlságos intellektualista irányzat kialakítja nem a valóságos, hanem a „laboratóriumi gyermeket.“ Hosszú idő kellett ahhoz, amíg a pszichológia a valóságos gyermekhez közeljutott s azt a maga sajátos alkatában értelmezte és magyarázta.

M. ismerteti a gyermek fejlődését a születéstől kezdve az ifjúkoron

keresztül a felnőtt korig s néhány vonással magát a felnőtt kort is megvázolja, annak jellemző sajátásaival együtt. Nagyjából körvonalazza az egyes fejlődési fázisokat. A korszakok exaktabb időbeli elhatárolását a fejlődési tempó lényeges individuális különbségei nem engedik meg. — A fejlődési szakaszok elkülönítése lehetséges biológiai szempont szerint, amikor határozottan feismerhető külső jegyek (a szaporodásról való leszokás, testi növekedés, pubertás) megkönnyítik az elhatárolási lehetőséget. — A biológiai életszakaszok mellett határozottan felismerhető kegyes szociális fázisok, melyek az előbbiekkal sok tekintetben kapcsolatban vannak, s azoktól el nem választhatók, ilyen pl. a gyermek iskolábalépésének kora. — M. hat lelki szakaszt különít el egymástól, de hangsúlyozza, hogy ezek csak nagy vonalakban választhatók szét, mivel a fejlődés állandósága és a rétegeződés maga zárja ki az egyes szakaszok ugrásosságát. E szakaszok látható kezdetét küszöböknek nevezi, melyek mint biológiai, szociális, vagy lelki jegyek jelenkeznek s megváltoztatják a fejlődő ember egészét, anélkül azonban, hogy az előző rétegeket megszüntessék, eltörölnék. — Az első életszakaszt a születés vezeti be. Jellemzi, hogy a gyermek élményeit alig objektíválja. A második szakasz kb. a második életévre tehető, a gyermekek ekkor tanulnak járni, beszélni, miáltal megtanulják a külvilág tárgyait egymástól megkülönböztetni s így a külvilágot mintegy maguknak meghódítani. A harmadik fázisnak nincs semmi különös látható jele, 3—6 évre tehetjük. A gyermek lassan mint a környező világ tagja határozott „életszerepeket“ vállal és a közösségben fennálló normákat kezdi megérteni. Az „életszerep“ M. tanulmányában igen fontos fogalom. Megkülönbözteti az „álarctól“, mely valótlán magatartást mutat és környezetét ezzel megteveszti. A szerep mindig egy szituációban való megfelelő viselkedésmód, melyben, az egész én résztvesz s magát a maga valóságában adja, úgy amint van és amint érez. Az iskolábalépés vezeti be a negyedik korszakot. A gyermeknek megnyílik a szellem absztrakt világa s megkezdődik ezzel szemben — különösen — fiúknál az egyéni élet, mely a primitív emberek életével sok tekintetben hasonlóságot mutat. Az ötödik szakaszban fellép az introverzió, a befeléfordulás. Ez a pubertás bevezető korszaka. A hatodik fázist a pubertás fellépte vezeti be. Ez az ifjúkor, mely az egyén önnállóvává válásával, esetleges családalapítással, végződik, amely viszont a felnőttkor küszöbe.

A szerző tanulmánya a további részben az egyes életszakaszok és azok jellemző sajátságainak részletes ismertetését adja, alapelveinek: az aktivitás, belső célszerűség s a fejlődésbeli állandóság főnytonos szem előtt tartásával. Mnkájának aprólékos részletessége lehetetlenné teszi az egyes életszakaszok behatóbb ismertetését s így inkább csak azokat a részeket szeretnénk kiemelni, melyek eredeti voltuknál fogva az olvasót különösképen megragadják. Bemutatja a csecsemő aktivitását, viselkedésmódjának öntudatdatlan célszerűségét, mely sokszor nagyobb mértékben kiütöközik, mint a felnőttké, pl. a normális csecsemő a felesleges táplálékot ösztönösen elhárítja, ami felnőttéknél sok esetben hiányzik. Beszél az átöröklésről, mellyel kapcsolatban utal a modern tudományos kutatás eredményeire, mely az átöröklés lehetőségeire vonatkozóan nagyobb óvatosságra int. A csecsemő az átöröklés

lehetőségeire vonatkozóan nagyobb óvatosságra int. A csecsemő lelkivilágáról beszélve rámutat a tudat fenállásának kétes voltára és ezzel megcáfolja a pszichoanalitikusok által hangoztatott „születési trauma“ lehetőségét. Csak annyit enged meg, hogy a csecsemő egyes megnyilatkozásaiból arra következtethetünk, *mintha* annak kellemes, illetőleg kellemetlen érzelmei lennének. Korlátozza az utánczás és az utánczasi ösztön lehetőségét s exakt értelemben csak akkor engedi meg az „utánczás“ elnevezés jogosultságát, ha valóban tisztán felfogott példaképet tudatosan veszünk át. Figyelemre méltó gondolata, hogy a kisgyermek állandó érzelmi állapota a félelemérzés. A gyermek úgy él a fenőttek között, mint Gulliver az óriások között, ahol nem tudja mikor történik valami váratlan ránézve kellemetlen dolog. Helyesnek tartja, ha a gyermek megtanúlja a félelmet, mivel ellenkező esetben elkényeztetett, elővigyázatlan és életképtelen lenne. A féleleme érzése nélkülözhetetlen az életben, hiszen sok tekintetben ez korlátozza a túlságos szubjektivitást. A félelemből származnak a gátlások s a félelem által tanulja meg a gyermek a fenyegető veszedelmet kikerülni. Ehhez azonban nem elégségesek a természetes ösztönök, hanem szükséges őket a tapasztalás és nevelés által gazdagítani.

M. munkája érdekes és új részletekben rendkívül gazdag, úgy hogy nemcsak tudományos értékénél, hanem szépségénél fogva is ajánljuk az elolvasásra.

Dr. Békési Gizella

Paul Cretius: Deutschunterricht. A. W. Zickfeldt, Osterwick-Harz 1936. N. 80, 68 l. Ára fűzve 2.50, kötve 3.50 M.

Cretius az anyanyelvi oktatás nevelőerejének kiaknázása érdekében kifejtett irodalmi munkásságával kiváló népszerűséget szerzett. Jelen munkája az anyanyelvi oktatás nevelő szempontjainak szabatos összefoglalását adja.

Az anyanyelvi oktatás minden mozzanata: az iskolai és házi olvasmány, a nyelvtan és irodalomismeret, a helyesírás és fogalmazás a legszorosabb kapcsolatban van a nyelvvel. Ugyanez vonatkozik azonban bármely idegen nyelv tanítására is. Az anyanyelvi oktatásnak ennél sokkal többnek kell lennie: a nemzet egyéniségét, népi mivoltát kell tükröztetnie, gondolkodásmódját, érzésvilágát, vágyait, törekvéseit, mert a közös nyelven alapszik a közös cselekvés. *A tanulóknak a nyelv szellemén keresztül a nemzet lelkét kell megismernie.* A könyv alapgondolata: *a nemzeti nyelv a nemzetegyéni ség kinyilatkoztatója.*

A beszédről szóló rész hangsúlyozza a nyelvtisztaság gondolatát a szókinésben, a nyelv hangsúlyában, ritmusában, zeneiségében és szellemében. Minden idegen nyelvrontó metéllyel szemben magával a nyelvvel kell védekezni. — Az írásról szóló rész a helyesírás és fogalmazás kérdésével foglalkozik. A helyesírási tanulságok akkor tudatosak, ha a tanuló fogalmazási munkáin alapulnak. A fogalmazásnak nagy nevelői jelentősége van, ha az iskola a szabadfogalmazás és a gyermekfejlődés tan alapjára helyezhető. — A harmadik rész nyelvtörténeti és nyelvjárási mivoltában vizsgálja a nemzetegyéni séget. Az ősi szókinés, a kölesönzavak és az idegen szavak szerepét, valamint a tájnyelv jelentőségét méltatja. A magyar nyelv tanításában alig